

Forekomst av islom, *Gavia immer* og gulnebbblom *G. adamsii* i Østfold

MAGNE PETTERSEN

Pettersen, M. 2001. Forekomst av islom, *Gavia immer* og gulnebbblom *G. adamsii* i Østfold. *Natur i Østfold* 20(1/2): 33-37.

Islom og gulnebbblom er de største lomene som forekommer langs Østfoldkysten, de har nordlig utbredelse og forekommer i vårt fylke nesten bare i forbindelse med trekk og overvintring. For begge artene foreligger det mindre enn 20 funn fra Østfold. Disse blir presentert her med fullstendige oversikter og kart som viser funnstedene.

Magne Pettersen, J.L. Johannessensgate 33, 1636 Gamle Fredrikstad. E-post: magne.pettersen@c2i.net

Islom og Gulnebbblom må ansees å være sjeldent forekommende arter i Østfold med 20 henholdsvis 14 godkjente funn pr. 01.01.2002. Den beste tiden å se disse imponerende fuglene er under vårtrekket i mai og høsttrekket i oktober. Ved en god sjøfugllokaltet langs kysten er sjansen for å se disse artene best, men funn foreligger også fra indre deler av fylket.

Islom

Islomen hekker i et bredt belte tvers over de nordlige delene av Nord-Amerika, på Grønland og Island. Den totale bestanden er estimert til noen hundretusen par. På Island regner man med at bestanden ligger på rundt 200 par. Den eldste kjente ringmerkede Islomen ble 8 år, men trolig kan arten bli opp mot 20 år. Regner man med ungfugler bør den Islandske populasjonen være 1000-2000 fugl. Den totale overvintrings-populasjonen i europeiske farvann antas å ligge på 5000-7000 individer, med den norske vestkysten som et av hovedområdene. En stor del av de Islandske fuglene overvintrer lokalt, noe som betyr at flerparten av de, i Europa, overvintrende fuglene kommer fra den grønlandske, og trolig også den øst-kanadiske populasjonen.

Det foreligger ingen gjenfunn i Europa av

*Fig. 1. Voksen islom *G.immer* i full sommerdrakt. Foto: Magne Pettersen, Island juni 1999.*

ringmerkede fugler fra Grønland eller Amerika, men en fugl skutt på Island 1968 hadde steiner i kråsen som ikke var av vulkansk bergart, og trolig stammet fra Grønland. I et annet individ fra Færøyene 1860 ble det funnet eskimopilspisser. Disse funn er med på å underbygge beviset for at islommer fra Grønland, og trolig også østlige Kanada trekker østover i Atlanteren på høsten (Jonsson & Tysse 1992). Foruten på Island har islomen hekket i Skottland 1970 (Cramp & Simmons 1977). Om denne hekkingen ble

gjennomført av et rent islompar eller et blandingspar med islom x storlom er de senere år blitt diskutert. Det foreligger flere funn av hekkinger med blandingspar fra Skottland etter 1970 (Ogilvie 1999). Observasjoner av blandingspar som har gått til hekking foreligger også fra Bjørnøya (Bangjord i brev). Hekkeindikasjoner er gjort ved et par tilfeller på Spitsbergen (Bangjord 1999).

Arten observeres tilfeldig i hekketiden i gunstig biotop i Finnmark, men ingen konstatert hekking foreligger. Det sikreste står å lese i Collett's Norges fugle (1921) "Det angives ved enkelte leiligheter at være fundet rugende indenfor Norges grænser, men sikre bevis herfor foreligger ikke. En mann i Gamvik, Øst Finnmark som sagde sig meget godt at kjende islommen fra vare andre lomarter, har forklaret, at han i 1888 eller 1889 fandt islommen rugende paa en holme i et derværende, noget afsides liggende vand. Det lykkedes ham med livsfare at komme ud paa holmen, hvor han fandt redet ved vannkanten med 3 nettopp udklækkede unger."

Av de 60 islomene som pr. 01.01.2002 er godkjente i LRSK arkivet for Vestfold/Oslo-Akershus og Østfold foreligger det funn frem til primo juni med en svak topp i forekomsten ultimo mai. Under høsttrekket er det funn av arten i Oslofjorden med enkeltindivider fra medio august, (et funn ultimo juli) med klare topper ultimo oktober og medio november (Geir Sverre Andersen og Frode Omland i brev). Dette stemmer godt overens med artens trekkvaner da islomen begynner trekket vekk fra hekkeområdene i september og hovedmengden voksne fugler ankommer eller trekker forbi Sør-Vestnorge i perioden 20. oktober-10. november. De unge fuglene ankommer noe senere (Johnsson & Tysse 1992). Langs den svenske vestkysten sees de aller fleste islomene på høsten, i forbindelse med harde vinder fra vestlig sektor.

Forekomst av islom (*Gavia immer*) i Østfold:

Pr. 01.01.2002 foreligger det 20 godkjente funn av islom med totalt 24 fugler i Østfold

1 ind. ved Moss 1847 (Collett 1866)

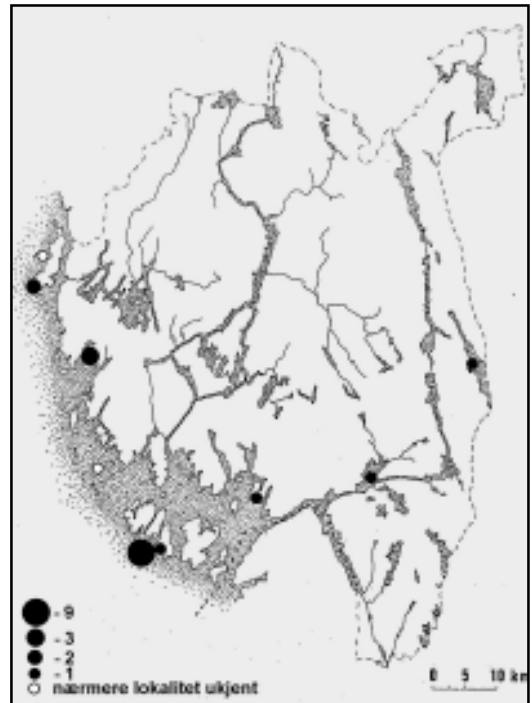

Fig. 2. Kjente observasjoner av islom i Østfold pr. 01.01.2002.

- 1 ind. skutt i Femsjøen, Halden våren 1865 (Collett 1866)
- 1 ind. skutt på sjøen utenfor Akerøya 28.05.1889. Fuglen veide 4480 g. Dette tilsier at det dreier seg om en hann (Cumming & Hardeng 1995)
- 1 ind. i full vinterdrakt skutt ved Onsøy 14.12.1909 (Cumming & Hardeng 1995)
- 3 ind Svarteberg, Asmaløy, Hvaler 06.02.1982 (Viker 1984)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 22.04.1983 (Viker 1984)
- 1 ind. Kurefjorden, Rygge/Råde 23-30.01.1983 (Johansen 2001)
- 1 ind. Rosnesbukta, Kurefjorden, Rygge 28.09.1985 (Johansen 2001)
- 1 ind. N. Ovenbukt, Kurefjorden, Råde 05.10.1986 (Johansen 2001)
- 1 ad. Akerøya, Hvaler 15.10. 1989 (Viker 1991)
- 1 2K ind. Akerøya, Hvaler 26.04.1993 (Viker 1995)

- 2 adulte fugler Jordnes, Store Lee, Aremark
08.05.1993 (Viker 1995)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 01.10.1995 (Frostad &
Viker 1999)
- 1 3K ind. Akerøya, Hvaler 09.06.1996 (Frostad
& Viker 1999)
- 3 ind. Stalsberget, Jeløya, Moss 24.05.1999 (Jo-
hansen 2000). Disse fuglene regnes som 2 funn
idet 1 ind. trakk sør kl.12.15 og 2 ind., også de
mot sør, kl. 13.45.
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 26.05.1999 (Johansen
2000)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 25.03.2000
- 1 ind. 3K+ Akerøya, Hvaler 16.-23.04.2000
- 1 ind. 3K+ Øketangen, Grimsøy, Sarpsborg
13.05.2000

Gulnebbloom

Gulnebblomen hekker langs den Russiske kysten mot Nordishavet fra Novaja Zemlja til Beringstredet, samt ved ishavskysten i Kanada og Alaska. Det foreligger ingen bestandsestimater av arten, men den antas å være ganske vanlig i områdene øst i Russland (Cramp & Simmons 1977).

Gulnebbloom er heller ikke sikkert påvist hekkende i Norge selv om den hekker så nært på russisk side som på Kolgujev, NV for Kanin. Det er dog blitt gjort funn av voksne hunner i Finnmark, som er blitt skutt eller har satt seg fast i fiskegarn, med fullbårne egg. Dette er blitt vanligere de senere år og en konstatert hekking er trolig nært forestående. Arten blir også mer vanlig observert i ferskvann sommertid.

Gulnebbloomens trekk sammenfaller stort sett samtidig med islomen og er ingensteds tallrik i Sørskandinavia. De første voksne fuglene ankommer i slutten av september, mens toppen kommer i oktober. Ungfuglene har sin trekktopp noe senere, siste halvdel av november. Dette er fugler som følger en trekkroute fra hekkeområdene, ned Bottenviken eller Finskebukta og videre sørover i Østersjøen og ut til de aktuelle overvintringsområdene i Skagerrak, Kattegat eller Nordsjøområdet.

Fig. 3. Juvenil gulnebbloom *G. adamsii*. Merk at gulnebbloomene beholder sin juvenile drakt gjennom først vinteren og ikke starter mytingen før mars-april. Foto: Greg Lasley, Texas 27. november 1993

Vårtrekket starter i slutten av april og varer til begynnelsen av juni. Trekket kulminerer i Danmark under første uken av mai. Forbi Gubbaneset ved Getterön, Halland sees gulnebblomen noe senere med en topp i perioden 06.-10.05. Disse fuglene har overvintret sammen med smålom og følger disse på trekket over mot Østersjøen og videre nordover. Gulnebbloomene blir, ved Gubbaneset, oftest notert før eller etter flokker av smålom, oftest om morgenen og nær land.

Langs Norskekysten fra norvestlandet og videre nordover overvintrer gulnebblomen mer tallrikt, og arten passerer under vårtrekket Finnmark i til dels store antall mot hekkeområdene (Jonsson og Tysse 1992).

Pr. dato er 56 fugler godkjent i LRSK arkivene i Vestfold, Oslo/Akershus og Østfold (Geir Sverre Andersen og Frode Omland i brev). Ut fra dette forholdsvis lille materialet ser det ut til at gulnebblomen trekker inn Oslofjorden noe senere enn hva tilfellet er langs Danmark og den svenske Vestkysten, nærmere bestemt siste halvdel av mai da også smålomtrekket kulminerer. Ut fra det samme materialet topper høsttrekket i Oslofjorden seg i første halvdel av oktober.

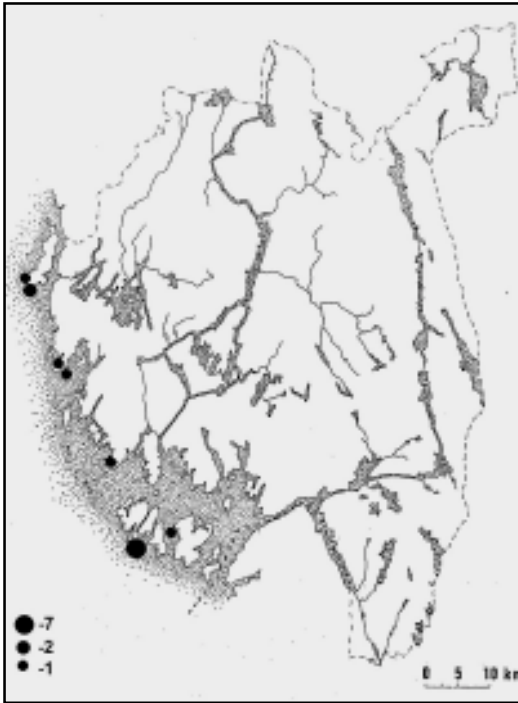

Fig. 4. Kjente observasjoner av gulnebbblom i Østfold pr. 01.01.2002.

Forekomst av gulnebbblom (*Gavia adamsii*) i Østfold:

- Pr. 01.01.2002 foreligger det 14 godkjente funn av gulnebbblom av totalt 15 individer i Østfold
- 1 ind. SV-Jeløy, Moss 20.05.1980 (Viker 1983)
 - 1 ind. mellom Larkollen og Nordre Sletter, Rygge/Råde 21.11.1981 (Viker 1983)
 - 2 ind. Vest for Åven, sett fra sørspissen av Larkollenneset, Rygge/Råde 16.01.1983 (Viker 1983) med rettelser (Viker 1984 og Trond Skovdahl medd MPE 2002)
 - 1 ind. Brattestø, Hvaler 12.03.1983 og 1 ind. Akerøya, Hvaler 13.03.1983 gjelder høyst sannsynlig samme ind. (Viker & Ludvigsen 1986)
 - 1 ind. Jeløy radio, Moss 29.04.1984 (Viker & Ludvigsen 1986)
 - 1 ind. Løpern, Hvaler 30.05.1984 (Viker & Ludvigsen 1986)

- 1 ind Akerøya, Hvaler 01.05.1986 (Viker 1987)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 25.09.1986 (Viker 1987)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 24.05.1987 (Viker 1988) med rettelse (Frostad & Viker 1999)
- 1 2K Akerøya, Hvaler 05.06.1987 (Viker 1988)
- 1 ad. Akerøya, Hvaler 17.05.1989 (Viker 1991)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 19.05.1990 (Viker 1992)
- 1 ind. Lyngholmen, Onsøy, Fredrikstad 20.04.1997 (Frostad & Viker 1999)
- 1 ind. 2K Stalsberget, Moss 24.05.1999 (Johansen 2000)

Ubestemt islom/gulnebbblom i Østfold:

- 01.01.2002 foreligger det 6 funn av totalt 9 fugler av ubestemte islom/gulnebbblom i Østfold
- 2 ind. Hesteholmen, Øra, Fredrikstad 03.12.1981 (Viker 1987)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 22.10.1988 (Viker 1989)
- 1 adult fugl Akerøya, Hvaler 25.05.1992 (Viker 1994)
- 2 ind. N.Missingen, Fredrikstad 30.05.1998 (Johansen & Viker 1999)
- 2 ind. Arisholmen, Fredrikstad 20.04.2000 (Johansen 2001)
- 1 ind. Akerøya, Hvaler 17.05.2000 (Johansen 2001)

Litteratur

- Bangjord, G. 1999. Pattedyr-og fugleregistreringer på Svalbard i 1996. *Norsk Polarinstitutt, rapportserie nr. 111-Tromsø* 1999, 98s.
- Collett, R. 1866. Zoologiske botaniske Observasjoner fra Hvaleroerne. *Nyt mag. Naturvid. 18:* 1-83
- Collett, R. 1921. *Norges Fugle* Bd.III.
- Cramp, S & Simmons, K.E.L (red.) 1977. *The birds of the Western Palearctic*. Vol. 1. Oxford
- Cumming, L. & Hardeng, G (red.) 1995. J. A. Thomes ornitologiske notater fra Østfold 1870-1910. *Fylkesmannen i Østfold, miljøavdelingen, rapport nr.1/1995* 311s.
- Frostad B. & Viker, M.G. 1999. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 1997, -nytt fra

- den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK)-del 2 *Natur i Østfold 18(1)*: 35-57
- Johansen P-A & Viker, M.G. 1999. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m. 31.12.1998, nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold 18(2)*: 139-158
- Johansen, P-A 2000. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m.1999,- nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK). *Natur i Østfold 19(2)*: 137-153.
- Johansen, P.-A. 2001. Ornitologiske observasjoner i Østfold t.o.m 2000. –nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomiteen (LRSK). *Natur i Østfold 20(1/2)*: 43-62.
- Jonsson, L & Tysse, T 1992. *Lommar. Vår fågelvärld, supplement nr. 15.*
- Ogilvie, M. and the rare breeding birds panel. 1999. *British Bird (92)* s.393. Rare breeding birds in the United Kingdom in 1997.
- Viker, M.G. 1983. Nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomité (LRSK) *Natur i Østfold 2*: 76-83
- Viker, M.G. 1984. Nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomité (LRSK) *Natur i Østfold 3*: 34-44
- Viker M.G & Ludvigsen S. 1986. Ornitologiske observasjoner i Østfold: Nytt fra Den lokale rapport og sjeldenhetskomiteén. *Natur i Østfold 5*: 56-70
- Viker, M.G. 1987. Nytt fra den lokale rapport og sjeldenhetskomité (LRSK) *Natur i Østfold 6*: 60-68
- Viker M.G 1988. Ornitologiske observasjoner i Østfold. Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteén (LRSK) *Natur i Østfold 7*: 90-97
- Viker, M.G. 1991. Ornitologiske observasjoner i Østfold. Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold 10*: 9-22
- Viker, M.G. 1992. Ornitologiske observasjoner i Østfold. Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold 11*: 15-27
- Viker, M.G. 1994. Ornitologiske observasjoner i Østfold. Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold 13*: 8-31
- Viker, M.G. 1995. Ornitologiske observasjoner i Østfold. Nytt fra den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen (LRSK) *Natur i Østfold 14*: 21-47

Takk

En spesiell takk til Frode Omland, LRSK Vestfold og Geir Sverre Andersen LRSK Oslo/Akershus for opplysninger om artenes forekomst i respektive fylker, samt Per-Arne Johansen som har stupt raskt i LRSK arkivet for Østfold ved alle henvendelser. Geir Hardeng og Morten Viker har som alltid vært behjelpelige.